

TUTKU ÜZERİNE

İsmet EMRE

Tutku; bilincin eğilim gösterdiği şeye yürümesi değil, kendini onun kollarına bırakmasıdır. Yapmaktan keyif aldığı eylemle önce kısa süreliğine göz göze gelmesi, ardından tükenene değin onun peşinden ‘sürüklenmesi’dir. Tutku bir etkilenme değil, bir çarpılmadır; bir uyumsuzluk değil, bir sarsılmadır; bir ulaşma değil, bir yolculuktur. Zaten aradığına ansızın yakalanma, içine girmesi yazgı olana hızlıca nüfuz etme ve onun tarafından içerilmedir. Tutku; yeşertinin ihtiyaç duyduğu nemi çağırması, tomurcuğun patlamak için yele haber vermesi, meyvenin olgunlaşmak için güneşe tebessüm etmesidir ve yeşerti kıpırdanır ve tomurcuk eğilir ve meyve gülümser... Tutku; zaten yürüyecek olan bilince eylemin kendini dayatması, kapıya dayanmış eylemin çağırısına bilincin coşkuyla eşlik etmesidir. Tutku bir peşinden gitme değil, bir eşlik etmedir; sadece bir gerçekleştirme değil evet, bir gerçekleştirilmedir de...

Rüzgârı çağırmanın kasırgayla buluşması, yağmuru çağırmanın sele maruz kalması, ateşi çağırmanın yanmasıdır tutku ama yine de ısınarak ayakta ama yine de kupkuru, mutlu ama yine de serin, ısıltılı... Önce belli belirsiz bir çağırma, ardından keskin bir peşine düşmedir tutku; çağırır ve çağırılırsın; işitmek ister ve duyarsın; bakar ve görürsün; söyler ve dinlersin; ‘hadi’ der tutku, ‘nereye?’ demezsin, kalkar yürürsün. Zaten yürümek için gelmedin mi? Zaten bu patikalar senin eserin değil mi? Bir patika nedir öyleyse? Tutkuyla yürümüş ayakların dağın etrafındaki kısa yolculukları... Dağ mı çağırmıştır seni, ayakların mı götürmüştür oraya? Ne önemi var, tutku işte; yeşil çimlerin arasında sayısız krem rengi uzantılar, sayısız çakıl taşları, sayısız ayak izleri, sayısız yolculuklar, kimi başladığı yere gelen kimi iki uçurum arasında sessizce kaybolup giden...

Sevginin ötesinde, aşkın berisindedir tutku. Sevginin parmak ucu, aşkın soluğudur; sevgiye dokunur, aşka parlaklık verir. Tutku, her bir insanın kendini sadece onun üzerinden görünür kılmasıdır; sadece ve o ana, tutkunun gelip yerleştiği o zaman ve mekân üstü ana özgü... Bir hayat, düşüncenin önyargıya dönüştürdüğü duygulardan başka nedir? Bütün fazlalıklar çıkarılınca geriye ne kalır? Tutku... Sadece ve yalnızca tutkulu anlarınız var. Hayatınız sadece ve yalnızca tutkularınız kadar. Eyleme geçiren son impuls, bardağı taşıran son damla, iz bırakan son nefestir tutku; bütün anılardan geriye kalan son görüntü, bütün metinlerden akılda kalan tek cümledir. Kendisi için olduğumuz, oldurulduğumuz; kendisi için yola çıktığımız, yol yürüdüğümüz, yol olduğumuz; kendisi için var olduğumuz tek şeydir tutku. Bilince yapışmış en ince düşünce, göz kapağına tutunmuş en uzun kirpik, şakağın sınırlarını zorlayan son kaş tüyü, dudağı görünür kılan son kızılılık, ayak ucunun dokunduğu son iz, nefesin buğuladığı son yüzey, insanın ulaştığı nihai hedefdir tutku. İnanç için secde, ahlak için erdem, söz için şiir, beden için ten, dünya için atmosferdir tutku ve aşk onun çocuğu ve aşk sonra gelecek... Sevginin kapısından çıkıp aşkın eşğine oturmadır; içeri girer girmez ayrı konu ya oraya otururken gözleri hep içeride, kulakları hep içeriden gelen haberde, çağrıda... Sevgi gibi yumuşak, aşk gibi hafiftir.

İnsanın baktığı yerin, insana çizilmiş sınırların hep bir ötesini gösterir tutku. Durduğu yerin hep bir adım ötesini. Eşiklerde gezer, kıyılarda; düşmeye hep hazır hâllerde... Ortadaysan kenara çeker, kıyadaysan suyun içine, uçurumun çizgi noktasındaysan dibine yuvarlar, ufuk çizgisindeysen ufkun ötesini gösterir; görme alanının hep bir santim, bir avuç, bir karış dışına çıkar, çıkmaya çağırır, çıkmaya kışkırtır tutku. Otobüs yolculuğunda pence-re kenarına oturanlar; uçağa bindiğinde kanadın üstüne gelenler; piknikte herkesten uzaklaşıp bir başına bayırı seyredenler; dersten sıkılınca masaya geyik resmi çizenler; sekizinde değil sekseninde bile ah evet, yarın güzel şeyler olacak, mutlaka olacak diyenler; kıyameti ayaklarına getirenler, kıyame-te ayaklarıyla gidenler; ha bire kendi dışına çıkanlar, içine hiç girmeyenler; evine dönmeyenler; gözleri hep ileri bakanlar; yalnız, تنها yolcular; daha ileriye, öteyi, en öteyi arayanlar, bulmasalar bile arayıp duranlar, tutkunun çocukları; tutkunun sessiz, kırılğan, nahif, kimsesiz evlatları...

Çağrıya kulak vermesi yönüyle hırsı andırır tutku ama o değildir asla. Hırs, sonsuz ayartılmayı, doğaya aykırı ayartılmayı, peşinden sürüklendiğinin kölesi olurken kaba bir savrulmayı ifade ederken tutku; ayartılmanın yapıcı tarafını, doğaya uygun tarafını, peşinden sürüklendiğinin sevgilisi

olma tarafını temsil eder ve bir savrulmadan ziyade yenilenmeye açık bir sarsılmayı ifade eder. Hırs, isteği kökünden hınçla koparıırken tutku isteği ehlileştirir, gözeneklerinden içeri girerek yeşertir ve eylemin dal uçlarında hiç ölmeyecek tomurcuklar açtırır. Hırs dağılmaya, çözülmeye götürürken tutku, sarsılmaya ve kuvvetlenmeye davet eder. Bundan dolayıdır ki hırs siyasetin, tutku sanatın çocuğudur. Hırs, göz önünde olsun olmasın amaca götüren her türlü yolu mübah gösterirken tutku, sadece gerekli olanları alır yanına. Hırsa eklemiş olan, iğreti bir çirkinleşmeye yol açarken tutkuya tutunan, dal uçlarındaki kıvrımlar gibi zarafete götürür. Hırs; tutkunun dikey hâli, kıkırdak dokunun sertleşmesi, geçişin tökezleme kipidir. Tutku ise hırsın kendine gelişi, kendine bakışı, kendinde eriyişi, dokunduğunu yakmak yerine ısıtmasıdır. Her ikisi de zaman ve mekân dışı oldukları hâlde hırs, yönünü sürekli ışık kaybına, ışığın uzağına, Batı'ya, batmaya yönelik çizer; tutku ise yönünü hep ışıltıya, parıltıyı kuvvetlendirmeye, yanma pahasına bile olsa ışığın içine, gözbebeğine, Doğu'ya, doğurmaya yönelik belirler. Böylece hırs, içindeki mülkiyetleri dışarıya atarak dışarıdakileri içeri taşımanın ağırlığına bürünür; tutku ise içindekileri dışarı atmak yerine içine uygun ve içiyle uyumlu olanları alarak fazlalıklarını atmanın, kabalıklarını yontmanın doğal neticesi olarak hafifliğe erişir. Her ikisi de hedefe kilitlenir, her ikisi de enerjiktir, her ikisi de sonuna kadar götürür eylemini. Ancak hırsın yolculuğu hiç bitmez; bitti sanılan yerde devam ederken tutkunun yolculuğu tamama erdiği noktada biter, yeni bir yolculuk için geçici toparlanma duraklarına sığınır. Haris, hep dışarıdan içeri bir şeyler taşımanın telaşıyla hareket ettiği için belli zamanlarda yorulur; tutku sahibi ise içindeki eksikliği tam da doğasına uygun öğelerle tamamlama gayreti içinde olduğundan yorgunluk nedir bilmez. Ancak amaç hâsıl olunca durulur, yerine geçer, sabah kahvaltısı sonrası içilen bir kahvenin verdiği keyif benzeri gözlerle yaptıklarının sonuçlarına hayranlıkla bakar.

Tutku, yönünü aşka çevirdiği için bütün yürüyüşlerini yumuşak dokunuşlarla ve dokunduğuyla her daim hemhâl olarak gerçekleştirir. Hırs ise hızını nefretten aldığı için yürümez koşar, koşmaz uçar, uçmaz ışınlanır ve dokunduklarına dokunmamış gibi olur; öylesine hızlı akar ki boşlukta dokunduklarının hiçbirinden keyif almaz, tükettikçe daha fazlasını ister.

Mutlak güç ve mülkiyete yönelik olduğu için hırs, siyasete; mutlak kapama ve gerçekleştirmeye yönelik olduğu için tutku, sanata yürür. Her ikisi de birbirine benzer yollardır ama haris, yolu sürekli geride bırakılması ve ulaşılması gereken bir 'süreç' olarak görürken tutku sahibi, yolu her adımda

bir durup etrafı temaşa edilmesi ve hiç bitmese bile gamlanma gerekmeyen bir 'oluş' olarak kabullenir. Böylece dünyanın en zengini olan Hz. Âdem gibi yeryüzünün tek efendisi olamayacağına, her durumda kendisi dışında birileri de olacağına ve dünya mülkiyetinin ortaklığını sürdüreceğine göre haris için gözünü kırıp bir anlığına eylemin tamamlandığı ve artık rahat bir uyku çekileceği asla söz konusu değildir. Tutku sahibinin duygularını tahkim edeceği muhataplar sonsuz olduğundan yüreği mutmain olduğu an elindeki araçları bırakıp yaptığına, kendi yaptığına, içinden çıkıp karşısında durana sevgiyle bakar ve onda kendini gördüğü için gözlerini huzurla kapayıp biraz da yaptığıнын rüyasını görmeye başlar. Hep sahip olunacak bir şeyler bulunduğundan haris, uykuyu kendine haram kaldığı için yorgun gelip yorgun giderken sahip olmak yerine gerçekleştirmeye ayarlanmış tutku sahibi, her bir gerçekleştirmenin ardından güzel bir uykuyla hayatı biraz da rüyalarıyla hafifletmiş olur. Böylece hırsla yapılan eylem olgusallıkla ve zaman içine özgü tutkuyla gerçekleştirilen eylem ise düşünle ve zaman üstüne özgü eserlere tahvil edilir. Yine bundan dolayıdır ki hırs, yerçekimine mağlup olarak ha bire mekânın nesnesine dönüşürken tutku, gök çekimine eşlik eder, biteviye mekân üstünün sınırlarında gezer.

Hırsın kendine özgü kazanma isteği, gözleri sürekli açık kalmayı gerektirdiğinden siyasetçiye yirmi dört saat yetmezken tutkunun yapılmakta olanın çekim alanından kaynaklı seyirmesi, ara ara uykuyu davet ederek düşü de hayatın bir parçasına dönüştürür. Hayallerin, düşlerin, gündüz düşlerinin sanat ve edebiyat ile ilişkilendirilmesine karşın siyaset öznelerinin bunlara yönelik aşağılayıcı tavrı da hırsın kendini tepede gören anlayışının tutkuya yönelik tahfifinden başka nedir? Olayların kahramanları ile siyaset; deha ile sanat arasındaki ayırım noktası tam da burasıdır: Olayların kahramanları, olayların üstüne çıktıklarında ve üstesinden geldiklerinde; sanatın özneleri ise özlediklerini gerçekleştirdiklerinde ve tamamlandıklarını hissettiklerinde kendilerini iyi hisseder. Haddizatında kılıcın sertliği ile kalem ve fırçanın yumuşaklığı; düşüncelerin sertliği ile duyguların yumuşaklığı; olayların sertliği ile hayallerin yumuşaklığı arasındaki farkı yaratan biraz da hırs ile tutku arasındaki farktır. Yine aynı şekilde siyasetin sertliği ve o sertliğin yarattığı parçalanma ile sanatın yumuşaklığı ve o yumuşaklığın yarattığı bütünleşme arasındaki farkı belirleyen ilham kaynakları da bu ikisi, hırs ile tutkudan başkası değildir.

Tutku fethetmez ama aynı zamanda fethedilir; keşfetmez ama aynı zamanda keşfedilir; yürümez ama aynı zamanda yürünür. Tutkuyla yola çıkı-

lan bir eylemde taraflar yoktur. Birbirini arayan ve biri diğerini özlemiş iki tarafın eriyerek birbirinde yok oluşu, kendisi olarak tükenirken öteki olarak var oluşu söz konusudur. Hırsla yapılanların zamana yenilmesi, tutkuyla yapılanların ise zamanı yenmesinin sebebi budur.

Tutku, istemenin hipnotik hâlidir. Bu da onu aynı zamanda istenene dönüştürür ki tutkuyla yapılmayan hiçbir eylem, eyleyeni memnun etmez. İçine tutkunun karışmadığı hiçbir iş gerçekten amacına ulaşmış sayılmaz. Tutkunun karışmadığı somut ve soyut bütün eylem biçimleri ancak bir boşluğu doldururlar, ancak bir eksiği giderirler, ancak bir meseleyi hallederler ama hiçbir vakit zaman ve mekânın üstüne çıkarak gökyüzü gibi hayatı yukarıdan temaşaya uygun eser ortaya koyamazlar. Dünyanın kalıcı bütün uğraşları tutkunun eseridir. Deha, tutkunun çocuğudur; sanat dehası... Siyaset dehası ise olsa olsa içine hırs kaçmış tutkunun zehirlenmesi olabilir, bir damlası bile öldürmeye yeter. Fazlası değil. Sonuçta, aşk ile nefret de aynı yerden çıkmıyor, aynı annenin çocukları değil mi? Habil ve Kabil gibi, hırs ile tutku aynı yerden çıktıkları hâlde ayrı bahçelerde gezinirler. Biri iyiliğin gökyüzlerine taşır insanı, öteki kötülüğün gri zeminine çarpar...

Eyleyişi amacına kaygı duymaksızın sorunsuz bir şekilde vardırıran kılmıttır tutku; şeyler arasında çekilmiş çizgilerin koyulaştırıcı ögesi, birini diğerinin önüne çıkaran incecik parlaklıktır. Bütün varlıklar, hayatlarında en az bir kez tutkunun ipine sarıldıkları için burada, aramızdadır ve yok olmak biraz da tutkuyu yitirmekle ilgidir. Belki bu sebeptendir tebessüm eden her şeyin gerisinde tutku, somurtan her şeyin içinde ise tutku yokluğu gizlidir. Tutku, güzelleştirerek varlaştıran, varlaştıırken güzelleştiren kılmıttır.